

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 20

1 Փետրոս 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պոպը Ալի Շառտէսի Թիւ 20

1895

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Վարդապետութիւն ԺԲ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն.
2. Նախադասութիւն. — Տէգրան Դ. Սրահայելան.
3. Ստուգաբանական Անդրանիկ Բառարանը — Յ. Ունճեան.
4. Կրօնական Խորհրդածութիւնք — Ս. Վ. Ն.
5. ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆԻԹԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբէկեան.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ս Մ Ս Ե Ա Յ

Հինգերորդ Տարի

թիւ 20

1 Փետրուար 1895

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

ԿԱՄ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹ Դ ԶԵԹԱՆՈՍՍ

Շարունակութիւն (*)

Բ.

ՀԵԼԼԵՆԱԴԷՏ ԵՐՐԱՅՆՑԻՈՑ ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒՆ

Գրքուկիս լեզուն արտաքին հեղինակներու հեղինարանութիւնն չէ. այլ մեզ հաւանական կը թուի ըսել՝ թէ եբրայեցի յունագէտներուն կրօնական լեզուն ըլլալ Սյո Երկուքն իրարմէ մեծ տարբերութիւն ունին, տեանմեք թէ յիմ կայացեալ էր այդ Փոխանակ երկարելու բացատրութեամբ՝ առնունք օրինակն: Ղուկաս իր Աւետարանին սկիզբն կը դնէ այսպէս. — «Քանզի «բազումք յօծարեցին վերստին կարգել զպատմութիւնն վասն «իրացն հաստատելոց 'ի մեզ, որպէս աւանդեցին մեզ՝ որ 'ի «սկզբանէ ականատեսք եւ սպասաւորք եղէն բանին: Կամ

(*) Տե՛ս Պարիս Ե. Տարի ԲԻ- 19:

«եղես եւ ինձ՝ որ ՚ի սկզբանէ զնետ երբեայ էի ամենայնի ճշդ-
«մարտութեամբ՝ կարգաւ գրել քեզ, քաջդ Թեոփիլէ. զի ծանի-
«ցես զբանիցն՝ որոց աշակերտեցար, զճշմարտութիւնն» (Ղուկ.
Աւետ. Ա. 1-4): Այս օրինակին մէջ բայերուն զործածութիւնն՝
յունականին յատուկ է եւ ոչ երբայականին: Նոյնն կը տեսնեմք
Գործոց Ա. գլխոյն 1—3: Ահա երկրորդին օրինակն նոյն տողե-
րուն շարունակութենէն:

«եղես . . . քահանայ ոմն անուն Զաքարիա . . .

«եւ կին նորա ՚ի դստերաց Անարոնի,

«եւ անուն նորա Եղիսաբէր:

«եւ էին արդարք երկոքեան առաջի Աստուծոյ

«Գնային յամենայն պատուիրանս . . .

«եւ ոչ գոյր նոցա որդեակ ևւայն:

Սոյն կրկին հատուածներն մի եւ նոյն զրչի եւ մի եւ նոյն
էջին կը վերաբերին. (թէպէտ եւ մեր օրինակներն հայերէն են՝
սակայն բառական ըլլալով՝ մեր խնդրոյն նպաստաւոր բացա-
յայտութիւնն կը լինին): Ո՞ւր է առաջնոյն իմաստներու զասա-
ւորութիւնն՝ յորս արտաքին կապ մը միայն կ'երևի առանց
ներքին անմիջական զօղին. եւ զոր ըմբռնելով ամփոփելու հա-
մար՝ ամբողջ խօսքն աչքի առելու ունենալու է. մինչ երկրորդն՝
կարծէք փոքրիկ մասնիկներու՝ մակրայի եւ չաղկապի կարօտ
մնալով՝ բայերն իրարու ետեւէ նոյն մտաց ուղղութեամբ կը
կարգէ, նոյն չաղկապներով. այնպէս զի իւրաքանչիւր իմաստից
զասասւորութիւնք իրարու հետ ներքին անմիջական զօղիւ կապ-
ուած են, թէպէտ եւ մանր մասնիկներուն պակասն՝ արտաքին
զօղն խափանեն կամ աչքէ վրիպեցունեն:

Այս երբայաբանութիւնն է. սակայն երկու կերպ կարելի էր
երբայաբանել, իրապէս կամ առտչս: Վասն զի կարելի է որ զը-
րիչն Հեղինի պէս մտածէ եւ Երբայեցոյ պէս զրէ, այն ատեն
միայն արտաքին կերպարանքով կ'երբայաբանութիւն կ'ըլլայ:

Մեր վարդապետութիւնն ըստ արտաքին եւ ըստ ներքին
լեզուական ձեւոյն՝ հրէական է, ընաւ յունաբանութիւն չունի.
առաջին զլուիններն՝ մանաւանդ թէ երբայականին յատուկ բա-
րոյախօս (gnomique) կոչուած բանաստեղծական չափաւոր
ձեւովն հիւստուած են: Հին եւ Նոր Կտակարանին եւ վարդա-
պետարանիս մէջ լեզուական մեծ նմանութիւն կը տեսնուի:

Գ.

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆԻՍ ՀԻՆ ՅԱՐԱՍՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Բառնարայ թուղթ կոչուածին մէջ սոյն Արձանագիրս մասամբ իւրք կը զանուէր. Առաքելական Սահմանադրութեան մէջ՝ (Է Գլխիք)՝ ամբողջովին. Եկեղեցական կանոնաց մէջ մաս մը փոխադրութեամբ, Վարդապետարանս տպագրողներէն չատենրն այս յարասութիւնքն հրատարակած են միանգամայն: Այդ զրեանն աւելի վերջի ժամանակաց դործք՝ հիմն ունին Առաքելոց Վարդապետութիւնն իրենց չէնքին, եւ Կ. Պոլսեան ձեռագրին բուն խոյ ընադրին վրայէն հարադատ զաղախարումն ըլլալուն մեծ փաստաբան են:

Բառնարայ թուղթն, Առաքելական Սահմանադրութիւնն՝ (Է. Գլուխ), Եկեղեցական կանոնք՝ Վարդապետարանիս յարասութիւնքն են. իւրաքանչիւր իմաստ, մէն մի միտք բանից՝ մեր այս համոզման մէջ կը պնդեն զմեզ: Սակայն մեր Գրքուկին ՚ի նպաստ կարծելով զանոնք՝ կուրօրէն վստահելու չեմք, զգուշանալ պիտիմք եւ ուշադիր ըլլալ միանգամայն, լատն զի յարասութիւնքն աւելի վերջին ժամանակի արդիւնք ըլլալով՝ ժամանակին եւ պահանջից համաձայն փոփոխած են զընագիրն:

Վարդապետարանին մէջ այնպիսի բաներ կան՝ որոնք Եկեղեցոյ մէջէն առաջին դարուն հետ վերջացան. ինչպէս Հոգւոյն Սրբոյ շնորհաց առ հասարակ Հաւատացելոց վրայ համահաւասար բաշխումն. ըստ հին օրինաց՝ Մարգարէից պաշտօնն, եւայլն: Առ Բրիստոնէութիւնն՝ յորում դեռ եւս Եկեղեցական դասակարգութիւնն կազմուած չէր, կը խօսի Վարդապետարանս. Եկեղեցական Ուխտն՝ Սարկաւարդաց՝ Երիցանց՝ Եպիսկոպոսաց եւ Առաքելոց կամ անոնց կողմէ առաքելալի մը դասաւորութեամբ աստիճանաւորեալ չէր դեռ. այսու վերոյիշեալ զրեանն մեծ լոյս կ'ընդունի: Վարդապետարանիս առաջնորդութեամբ կրնանք պարզապէս տեսնել այդ դրոց ընդլայնած՝ յապաւած՝ զեղծած եւ աւելցուած կտորներն: Դարձեալ հնոյն աւանդից հատուկոտորներն կրնանք նշխարել, նոյն խօսքին ըստ իմաստին եւ ոգւոյն եւ ժամանակին կրած փոփոխմունքն ճանչնալ, եւ

եղբայրական տնտեսմունքն՝ որ Վարդապետարանիս սեպհականն է եւ Եկեղեցական Կանոնաց երկար յիշատակութեանց մէջ կը կարգացուի՝ որոշել, ո՛ւր գրին իմաստն չհասկնալով կամ այդ օրինաց իր ժամանակին չհամաձայնելով՝ փոփոխած կամ դուրս թողած է, կ'ըմբռնեմք։ Ուստի այդ գրոց Վարդապետարանիս հետ բաղդատութիւնն՝ թէպէտ առանց մեծի օգտի չէ, սակայն նոյն պատճառներով՝ քիչ առաջ յարասութիւններէ զգուշանալ յորդորեցինք։

Վարդապետարանս եթէ բաղդատեմք Նոր Կտակարանաց հետ՝ մեծ եւ հաւասար օգուտ կրնանք քաղել. մանաւանդ Մատթէի Աւետարանին քանի մը զլուիններու, Առաքելոց Գործոց եւ Կորնթիմացոց առաջին թղթոյն հետ համեմատելով. Նոյնպէս Ս. Յուստինեայ Վկայի ջատագովութեան, Երմայի ԺԱ. զլսոյն, Ս. Իգնատիոսի թղթոց քանի մը հատուածներուն հետ։ Լեզուական մասը աւելի կ'ը համաձայնի Եօթնասնից յունարեւին։

Բաց 'ի յիշատակեալ յարասութեանց՝ Վարդապետարանս հին գրիչներէ եւս յեղեղուած է այս սովորական բառերով, Մատթան յԱռաքելոց ասացեալ. ինչպէս Որոգինեայ Ղեւտակաւնին Ժ ներբողին մէջ կը կարդամք. Այլք ոմանք սոյն գրոց մէջէն ասացուածք եւ հատուածք կը քաղեն, ոմանք հաւատարմաբար, ոմանք ոչ։ Առաջնոց կարդէն յիշատակեմք։

Եւսեբիոս. — Կանոնական Մատեանները մի առ մի թուելէ ետք, հասարակաց ընդունելիներն եւ որոց վրայ ոմանք տարակոյտ կը ծնանէին, ինչպէս Յակոբոս՝ Յուդայի՝ Պետրոսի Բ.՝ Յովհաննու Բ եւ Գ, յիշատակելէ վերջ՝ այսպէս կը յաւելու. — «'ի սոցա համարի դնին Գործք Պաւղոսի, Հովնն, Պետրոսի Յայտնութիւն, Էս բուդք՝ Բառնաբայ Էս ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆՔ ԱՆՈՒԱՆԵԱՆ, ԱՌԱՔԵԼՈՅ։» Աստի յայտնի կ'երևի որ Եւսեբեայ ժամանակէն Առաքելոց կը նուիրուէր այդ գիրքն։

Ս. Երանոս սոյն Մատեանն կը կոչէ՝ «Սահմանք Առաքելականք Երկրորդ»։ Երկրորդք, ժամանակէն համեմատ։

Ս. Աբանաս. — Նոյնպէս կանոնական Դիրքն համբելով կը յարէ. «Ես այլ Դիրք եմ արտաքոյ որ ոչ ընդ կանոնականս համարեալ, այլ կարգեալք 'ի կրօնս բարեպաշտութեան փափաքողաց. Իմաստութիւնն Սողոմոնի, Սիրաբայն, Եսթեր, Յուդիթ, Տովբիդ, Էս ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆ ԿՈԶԵՅՑԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅ, Էս Հովնն», եւայլն։

Կոչեցեալ բառն, ինչպէս նաեւ Եւսեբեայ անուանեալն՝

զոր յիշատակեցինք, յայտնապէս կը վկայեն որ մինչեւ այն ատեն հաւատացեալները այդ անուամբ չը կոչէին սոյն գիրքն, ինչպէս նաեւ Աւետարաններն՝ որոնց յատուկ կոչում մը տրուած չէր դեռ եւս Ուստի Կ. Պոլսեան ձեռագրին առաջին տողերուն մեր տուած բացատրութիւնն՝ սոյն վկայութեամբ եւս կը վաւերացուի։ Դիտելի է նաեւ որ ըստ կարգին՝ Վարդապետարանս քան զՀովիւն աւելի հին կ'երեւի, 'ի հին Հարց՝ Նորահաւասարց եւ Երեւայից ուսուցման սահմանուած էր, Ժողովարաններու մէջ կը կարգացուէր, եւ այնպիսի Դրոց հետ՝ որոց Աստուածաշունչ ըլլան յայտնի է։

Ընդդէմ խաղամոլից կոչուած ճառերուն մէջ, որ Ս. Կիպրիանու կը կարծուի սխալմամբ, մինչ հաւաստի թուի մեզ՝ քան զնա հնազոյն Հռոմայ Եկեղեցւոյն Հայրապետի մը լինելն, Վարդապետարանս յիշատակուած կը դանեմք։ Ահա քանի մը խօսքն.

Դ. եւ Ե. տուներուն մէջ՝ Առաքեալն յիշատակ առնէ ըսելէն յետոյ՝ Պաւղոսի մի քանի հատուածներն կը քաղէ, յորոց մի մասն՝ մինչեւ հիմակ անծանօթ կարծուածի. որոց ետեւէն կը յարէ. «Եւ 'ի վարդապետութիւնս Առաքելոց. Եթէ եղբայր որ յեկեղեցւոյն՝ մեղանջից է, ոչ կայցի գօրեմս, մի՛ մտցէ եւ մի՛ հաղորդեսցի ընդ մմա որ մինչէս ապաշխարեսցէ եւ մի՛ ընկայցի՝ զի մի՛ արատեսցին եւ մի՛ արգելցին աղօթք մեր։ Եւ Առաքեալն դարձեալ այլուր ասէ. բարձեք զջարն 'ի միշոյ մերմէ։ Զի եթէ 'ի բագոսմ վկայից եւ պես պես եւ ի համամայն բանից խրատիմք ընդ եղբարս մեղուցեալս ոչ ուտել, ո՛րջալի եւս 'ի պատարագեն Քրիստոսի 'ի բաց կալ պարտիմք։»

Սոյն հատուածն կատարելապէս համաձայն է Վարդապետարանիս ԺԴ զլսոյն։ Դիտելի է որ երկրորդ զարու մէջ ապրօղ Հռոմայ Եկեղեցւոյն Հայրապետն՝ Վարդապետարանիս ամենէն կարեւոր եւ հիմնական կէտն՝ ՊԱՏԱՐԱԴ ԲՐԻՍՏՈՍԻ՝ սլարշարար կը հռչակէ։

Թողլով ուրիշ հին վկայութիւններն՝ Վարդապետարանէս քաղուած հին յիշատակադիրքն տեսնեմք համառօտիւ։

Երմա. — Ե. Տեղեան մէջ Հովիւն Երմայի կը տեսնուի եւ ջրխտոնէական կենաց պատուէրներն կուտայ. այդ պատուէրներու երկրորդին մէջ է հետեւեալ հատուածն, մեծաւ մասմբ Վարդապետարանին Ա. զլսէն զաղափարուած։ Որ է.

«Արա բարիս եւ 'ի վաստակոց քոց զոր Աստուած տայ քեզ՝ ամենայն աղքատաց տուր անխտիր. մի՛ ասեր ո՛ւն տալ

էս ում ոչ․ ամենեցուն տուր, զի ամենեցուն Աստուած տալ կամի զիւր բարիս։ Զի որք առին՝ պատասխանի Աստուծոյ տայցեն, քէ առ ի՛նչ ընկալան էս յի՛նչ։ Զի որք առին ՚ի տընանկութենէ՝ ոչ դատեսցին, էս որք կեղծաւորեցան յընդունել՝ հատուցեն։ Որ տայն անստգիւտ է․ զի որպէս ընկալաւ ՚ի Տեառնէ զպաշտօնն կատարել առանց խտրելոյ՝ արար, ջասաց ո՛ւմ տնայ էս ում ոչ։ (Հովիւ Բ. 4 .5)։ Երմայի սոյն միակ յիշատակած հատուածն չէ, կան զեռ շատ տեղեր, զորս կը լռեմք։ Հռոմէական Եկեղեցւոյ կրկին յիշատակարանք են այս եւ հա-

խորդն։ Բառնաբաս. — «Որով հայիմք ՚ի վերջին արուքս զի առ ոչինչ համարեսցի մեզ ամենայն ժամանակ կենաց մերոց էս հաւատոց՝ եթէ ոչ այժմէն յանօրէն ժամուս էս ՚ի գայրակղութիւնս որ գալոց են՝ որպէս վայել է որդւոց Աստուծոյ՝ կացցութք հակառակ։» Ընդդիմաբանել անհնար է․ վասն զի սոյն հատուածիկն Վարդապետարանին Ժ. 2 գլխոյն 2 տան բառական օրինակութիւնն եւ դադարիւրն է։

Կղեմէս Աղեքսանդրացի. — «Ասացաւ նա ՚ի Գրոց՝ գող Ասէ արդ, որդեակ, մի՛ սուտ խօսիր, զի առաջնորդ գողութեան է ստախօսութիւն։» (Վարդ Գ, 8)։ Կղեմէս զՎարդապետարանս Գիրք կոչելով կը հաստատէ աստուածաշունչ լինելն, դարձեալ վասն զի նոյն պատուերին կը կցէ Յովհաննու Աւետարանէն հատուած մը, իւր համազօր։

Իգնատիոս. — «Հաստատուն կացեք, անջարժ լերուք ՚ի վարդապետութիւնս Տեառն էս յԱռաքելոց։» (Մաղն. Ժ. Գ. 1.)։ Այլուր կը պատուիրէ զգուշանալ հերետիկոսներէ, ջրխտոնէական կերակրով հաղորդել, սեպհական Եպիսկոպոսէն բնաւ չըբաժնուիլ եւ «ի պատուիրանաց Առաքելոց»։ (Տրալ. է. 1.)։ Այս խօսքերով չենք կարծեր թէ Ս. Վկայն Երուսաղէմի Ժողովքին հրամանն յիշեցունէ հաւատացելոց, այլ նորադարձներու եւ նորահաւատից աւանդուած վարդապետութիւնն եւ պատուիրանն, զորս Հաւատացեալք «Տեառն էս առաքելոց վարդապետութիւն կամ պատուիրան» կը կոչէին․ վասն զի յարութենէն յետոյ Տէր Յիսուս ինքնին աւանդած էր իւրայոցն զանոնք, հեթանոսաց ուսուցանելու եւ մկրտելու համար։ Առ նորահաւատս ուղղեալ ձեռագիր Ժ. դարու հին խրատագիր ճառէ մը՝ զոր Գառպարի Մոնրելիէի ձեռագրատան մէջ գտաւ՝ այսպէս կը կարդամք։

«Այս պահուստուն օր խօսեցաւ ընդ երկուստան աշուկերսս եւ վարդապետեաց զնոսս զի բարոգեսցեն զյարութիւն իւր ընդ ամենայն ազգս եւ մկրտեսցեն յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ ՚ի բողոքիւն մեղաց։ Եւ պատուիրեաց նոցա ՚ի բաց կալ ՚ի կրօնից սատանայի, այսինքն ՚ի մարդասպանութենէ, ՚ի գողութենէ, ՚ի ստերլմութենէ, ի պոռնկութենէ, յարբեցութենէ եւ յամենայն ախտից չարաց, եւ զոր ինքեանք անճանց ոչ կամին՝ այլոց մի՛ արասցեն»։ *Վարդապետարանէն օրինակութիւն։*

Քիչ առաջ Ս. Իրինէոսի հատուածիկին մէջ՝ վարդապետութիւն Առաքելոց Երկրորդն՝ զո՞հ մը հաստատեալ ՚ի Տեառնէ՝ կ'ըսէ, ըստ Մաղաքիայ մարդարէութեան։ Առաքելոց Վարդապետարանին մէջ կը կարդամք նոյնը։

Ս. Լեւոն Մեծն իր թղթոց մէջ կ'ըսէ՝ թէ Առաքելոց անուամբ խել մը որումնացան զբռնութիւններ կան անվաւերք, զորս հալածելու է։ Մեր Վարդապետարանն այս իմաստին մէջ յայտնի է որ չէ, բանի որ հաւատացելոց ընթերցման յատկացուած էր։ Բայց կարելի է թէ ժամանակաւ յանդուդն ձեռքերէ այնչափ ազաւաղած ըլլայ, մինչեւ ոչ թէ կանոնական այլ վճռողաւոր խել համարուած։ Եւ այն ատեն իրաւամբ հալածելի ՚ի Ս. Եկեղեցւոյ։

Դ.

ՎՍԻՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆ

ՀԵՂԻՆԱԿՆ ԵՒ ԴՐՈՒԱԾ ՏԵՂՆ.

Յուդայի Առաքելոց թղթոյն 17, 18 համարներն, Պետրոսի Բ. թղթոյն Գ. 2, 3ն՝ կը կարծեմք թէ Վարդապետարանիս համար եղած ակնարկներ են. ասոնցմէ զուրս որ եւ է արտաքին ցուցմունք ՚ի նպատտ Մատենական հնութեան չունիմք ՚ի ձեռքին. կը մնան ներքին լաւագոյն ցուցմունք՝ զորս ըստ կարի էրջութեամբ հետադասած եւ պարզած եմք յընթացս բանիցս. որովք հաստատուն ելրակացութեամբ Դրոցս հնութեան տալիքն կրնամք ճանչնալ եւ վստահիլ։

Այդ ամեն ցուցմունքն աստէն ժողովել հնար չէ, եւ ոչ ալ պարզութեան բանիցս սակաւ վճաս. առ այդ զրոյս վերջը ա-

ռանձինն կը կարգեմք հնութեան վերաբերեալ տեղեկութեանց ցուցակն, իսկ աստ միայն յիշեմք՝ թէ ամենայն ուշադրութեամբ հարկ եղած քննութիւններն կատարելով կը հաստատեմք՝ որ առաջին Աւետարանին գրութիւնէն վերջ եւ երեք վերջիններէն առաջ գրուած է Մատենիկս:

Թէպէտ եւ առանձինն պիտի տեսնեմք զայս յետոյ՝ սակայն համառօտիւ մը յիշատակելն ասալն անօգուտ չէ:

Վարդապետարանս քանի մը տեղ Փրկչին Յիսուսի խօսքերն մէջ բերած ժամանակ՝ երկու անգամ «Աւետարան» բառը յիշած է պարզաբար, երկու անգամ ալ՝ «Աւետարան Տեառն մերոյ» եւ «Աւետարան այնր» (Տեառն). որով ոչ եթէ Քրիստոսի աւետիքն կամ քարոզութիւնն կ'ուզէ ըսել՝ այլ պարզապէս Աւետարան գիրքն, եւ միակն:

«Ըստ Մարկոսի»՝ «Ըստ Դուկասոս» մակդիրն սկսաւ գործածուիլ՝ երբ Աւետարաններու թիւն շատցաւ, ապա թէ ոչ անօգուտ էր մի միայն առաջին (Մատթէի միակ) Աւետարանին քով ըստ որոշիչ նախդիրն յաւելուլ:

Հռովմէական, Աղեքսանդրեան եւ այլ քանի մը եկեղեցիք, երկրորդ դարուն մէջ սկսան ըստ նախդրիւ որոշել չորս Աւետարանադիրքն: Մինչ այս զանազանութիւնէն առաջ չորսն միասին կը կոչուէին յոգնակի ձայնիւ Աւետարանք եւ կամ իւրաքանչիւրն իր սեպհական գրչին անուամբ. ինչպէս ընդդէմ խաղամոլից Անանուն գրքին ժ. զլ. մէջ. ինչպէս կը տեսնեմք Յուստինեայ Վկայի ջատագովութեան, Կղեմայ առ Կորնթացիս Ա. թղթոյն ԽԶ գլուխ, 8 համարին, եւ այլոց մէջ: Մինչ Վարդապետարանիս մէջ միայն եղական ձայնիւ կը կարգեմք Աւետարան, որ անշուշտ յոգնակի ձայն պիտի ունենար՝ եթէ միւս Աւետարանք ալ գրուած ըլլային:

Մատթէի Աւետարանէն քանի մը համարներ դնեմք հոս Արձանադրիս հետ համեմատելի. բայց արդեօք յիշատակուած թիւնք են ատոնք թէ ոչ, ոչ է՝ կ'ըսեմք եւ ոչ չէ:

Մար. Ե. 5	Վարդ. Գ. 12	Մար. Թ. 14-17.	Վարդ. Ը. 1
« Ե. 23, 24	« ԺԴ. 3	« Ժ. 9	« ԺԱ. 8, 17
« Ե. 25, 26	« Ա. 12	« Ժ. 10	« ԺԳ. 1, 2
« Ե. 39, 42	« Ա. 8-12	« Ժ. 40	« ԺԱ. 3, 5
« Ե. 44-46	« Ա. 4-6	« ԺԲ. 31	« ԺԱ. 10.
« Ե. 48	« Զ. 2	« ԺԸ. 15-17	« ԺԵ. 4, 5

« « 2. 1—4	« ժե. 6	« ժԸ. 15 17	« ժԴ. 3.
« « 2. 5	« Ը. 3	« ԻԱ. 9, 15	« ժ 12
« « 2. 9-13	« Ը. 4—9	« ԻԲ. 37-40	« Ա. 2
« « Է. 6	« Թ. 11	« ԻԴ. 10-13	« ժԶ 5,8,9
« « Է. 12	« Ա. 3	« ԻԴ. 30, 31	« ժԶ 10, 12
« « Է. 15-20	« ժԱ. 11, 12	« ԻԴ. 42, 44	« ժԶ 1, 2
		ԻԸ. 19, 20	« Է 1.

Առ այժմ այս համեմատութեանց վրայ չենք խօսիր:

Չկարծուի թէ միայն Առետարան բառին եզականակերպ զործածութիւնն մեր հիմնական եւ վերջին եւ առաջին փաստն ըլլայ սպայութեանը՝ Վարդապետարանի Մատթէի Աւետարանէն վերջ եւ մնացելոց գրուելէն առաջ հրատարակուած լինելուն. այլ մանաւանդ թէ ամեն բան 'ի հաստատութիւն է մեր բանից. ինչպէս Հոգւոյն Սրբոյ պարզեաց հաղորդութիւնն՝ որ առաջին դարուն կիսուն իսկ՝ Կորնթացւոց առաջին թղթոյն գրութեան ժամանակէն սկսած էր նուազել, Բրիտանի 57 թուին. հին օրինաց նման մարգարէական պաշտօնէի գոյութիւնն՝ ըստ զիպաց մկրտութեան մատակարարութեան կերպը. Առաքելոյ կամ յԱռաքելոց առաքելոյն Առաջնորդ կամ Երիցապետ կամ՝ Տեսուչ կարգելն, Մարգարէից եւ Վարդապետաց՝ նոյն իսկ Նախկապոսաց եւ Սարկաւարդաց մատուցանելի երախայրեաց որոշումն եւ թուարկութիւն, ըստ ամենայնի հնոց օրինաց նման. նոյնպէս եւ երրայարանութեամբ խճողեալ լեզուն, որուն նման կամ ամենեւին ոչ եւ կամ դուն ուրեք իմաստք կը բացատրին նոր Կտակարանաց մէջ:

(Շարայարելի)

Ս. Վ. Ն.

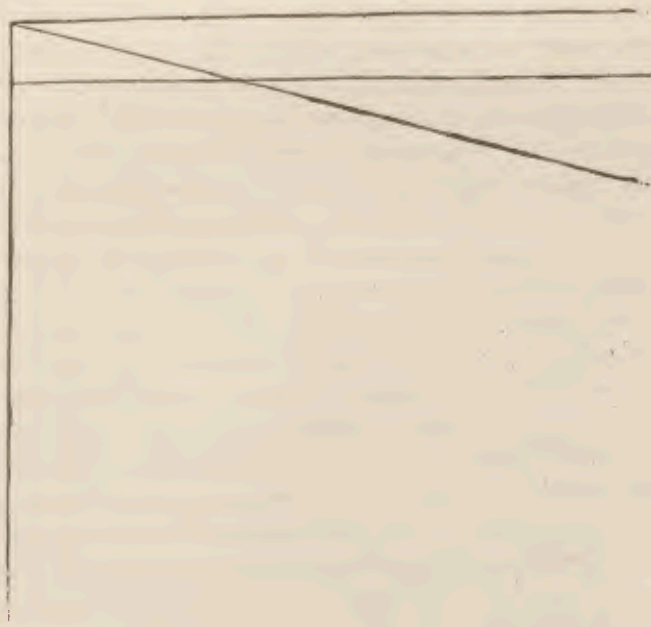
ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱՉԱՓԱԿԱՆ ԱՊԱՅՈՒՅՆԱԼ

Քրիստոսի թուէն 200 — 300 տարի առաջ, Եւդիպէս ա-
նուն երկրաչափ մը, տարրական երկրաչափութեան տարերքը
ուսումնասիրելու համար, քանի մը նախադասութիւններ հիմ-
նած ատեն, հետեւեալն հաստատեց. զոր չի կրցաւ ապացու-
ցանել, Մի եւ նոյն մակարդակի մէջ գտնուող գծէ մը եւ կէտէ
մը կարելի է միայն մի զուգահեռական գիծ քաշել այն գծէն
զուրս եզող կէտէն առ այն գիծ, կամ ուրիշ կերպով երբ երկու
ուղիղ գիծ կրորդող մը կտրուելով՝ երկու ուղիղ անկիւնէն
պակաս լինի անկեանց զումարն, այն ատեն այդ գծերը եթէ
բաւական երկնցութիւն զիրար պիտի կտրեն, գծին այն կողմը ուր
այդ անկեանց զումարը երկու ուղիղ անկիւնէ պակաս է, առ-
կայն չի կրցաւ ապացուցանել եւ իբրեւ յայտնի ենթադրեց
զայդ, սակայն անկէ յետոյ ի զուր 2000 տարւոյ չափ աշխա-
տեցան զիտնականք, բայց արդիւնք մը չի բերաւ: Ահա այս
պատճառաւ, ես իմ կարծիքս յառաջ պիտի բերեմ այս մասին
որն որ ամենէն աւելի ստուգութիւն յառաջ կը բերէ: Բայց
նախ հետեւեալ նախադասութեանց ապացոյցը յառաջացունումք,
որոնք իբր յեանադոյն կը նկատուին: 1. Որ եւ է եռանկեան
մէջ միայն մի ուղիղ անկիւն կրնայ ըլլալ, քանզի եթէ երկու
կամ երեք լինէին այն ատեն ուղիղ գծէ մը զուրս եզող մէկ
կէտէն կարելի պիտի լինէր երկու ուղղահայեաց քաշել, ուղիղ
գծի մը: 2. Նոյնպէս կարելի է՝ ուղիղ անկիւն մը եւ բթման-
կիւն մը ի միասին գտնուիլ եռանկեան մը մէջ. քանզի որեւէ
ուղղահայեաց խոսոր գծէ մը աւելի փոքր լինելուն՝ բթմանկեան
դիմաց գտնուող ուղղահայեացը աւելի փոքր պիտի լինի քան
ուղղանկեան դիմաց գտնուող կողմը, որն որ անկարելի է.
քանզի արդէն ապացուցուած է թէ միշտ մեծագոյն անկեանց
ընդդիմակաց կողմք աւելի մեծ են, եւ բթմանկիւն մը ուղիղ
անկիւնէ աւելի մեծ է: 3. Երկու բթմանկիւն ալ չի կրնար զու-
նուիլ, քանզի ուղղահայեացը զոր պիտի քաշենք երրորդ անկ-
եսն դիմացէն չի կրնար եռանկեան մէջ լինալ, քանզի այն ա-
սոն երկու անգամ ուղիղ անկիւն եւ բթմանկիւն մը պիտ

ունենանք. նոյնպէս անկարելի է որ զուրսը իյնայ, քանզի այն ատեն նորէն պիտի ունենամք ուղիղ անկեան ընդդիմակայ բըթանկիւն մը: Արդ այժմ ապացուցանեմք հետեւեալ նախադասութիւնը: Մէկ գիծէ մը զուրս եղող α եւ է մի կէտէ միայն մէկ զուգահեռական կրնանք քաշել այն գծին:

Քանզի արդէն յայտնի է թէ մէկ զուգահեռական կրնանք քաշել, որովհետեւ երկու անգամ ուղղահայեացներով, այսինքն այն կէտէն ուղղահայեաց մը կը քաշենք զուգահեռականին եւ կէտէն ալ ուղղահայեաց մը նոյն ուղղահայեացին որով կ'ունենամք երկու ուղղահայեաց միեւնոյն միջանկեալ գծին, այսինքն երկուքն ալ ուղղահայեաց որք չ'են կարող իրարու հանդիպիլ, քանզի եթէ կարելի լինէր հանդիպիլ, այն ատեն միեւնոյն գծին կարելի կը լինէր երկու ուղղահայեաց քաշել մէկ կէտէն, որն որ անկարելի է: Գալով ուրիշ խոտորնակ գիծ մը կարելի է որ քաշուի իբր զուգահեռական վարի գծին. անկարելի է. քանզի իբր զուգահեռական գիծը այն ատեն գոնէ մէկ կողմը

գծէն վար պիտի ըլլայ. քանզի եթէ երկու կողմը գծին սկզբնակէտէն կարելի լինէր վեր ըլլալ այն ատեն այն կէտէն քաշուած ուղղահայեացին հետ անկիւն մը պիտի կազմէին, որոց զուգահեռ

երկու անկիւնէ փոքր պիտի լինէր. նոյնպէս վար չի կրնար ըլլալ երկու կողմը, քանզի եթէ կարելի լինէր՝ այն ատեն ալ երկու ուղիղ անկիւնէն աւելի պիտի լինէր, ի վերջոյ մէկ կողմը չի կրնար գծին հետ զուգընթաց ըլլալ քանզի անկարելի է մէկ կէտէն մինչեւ ցայլ կէտ երկու ուղիղ գիծ քաշել: Արդ վար եղած մէկ կէտէն ուղղահայեաց մը քաշենք այն գծին որ հասարակաց ուղղահայեաց է երկու գծերուն, այդ քաշած ուղղահայեացն չի կրնար լինել խոտորնակ գծին զրոյ կողմը զի կ'ունենանք երկու մեծ բլմանկիւն եւ միւսը ուղղանկիւն, նմանապէս չի կրնար լինել ներս այն խոտորնակ գծին եւ վերի զուգահեռականին մէջ՝ քանզի արդէն հասարակաց կէտին խոտորնակ է, ուստի ղէպի ներս մէկ կէտ մը պիտի լինայ. նմանապէս դարձեալ անկարելի է որ այն գծին շարունակութիւնը վեր լինի քան զուրաք երկրորդ զուգահեռականին թէ վերի եւ թէ վարինն. նոյնպէս վարի մէկ կէտէն դարձեալ ուղղահայեաց մը քաշենք, եթէ լինի գծէն վեր՝ այն ատեն հարկաւ պիտի հանդիպի զուգահեռական գծին հետ, որն որ անկարելի է. քանզի հանդիպման կէտէն սկսեալ երկու ուղիղ անկիւն կ'ունենանք. նմանապէս անկարելի է ուրիշ կերպ լինել, բայց եթէ միայն ներս ինչալով, երկրորդ կէտը դարձեալ շարունակեմք հետզհետէ, այն ատեն կ'ունենամք ալիւսալ ուղղահայեացներ, որոնք միշտ իրարմէ զուգահեռական կերպով հեռու են հանդիպման կէտին ընդհանուր ուղղահայեացին հետ. վերջապէս այսպէս հետզհետէ կը մերձենամք սկզբնական կէտին որ վարի զուգահեռականին ուղղահայեացին ոտքն է, ահա այս կերպով կրնանք շարունակել, բայց 'ի վերջոյ, թերեւս կրնայ առարկուիլ թէ այդ երկու ուղղահայեացները յանդուս շարունակելով չ'են կրնար իրարմէ ալ եւ ալ հեռաւորութիւններ ունենալ, որոնք կարգիլեն միւս խոտորնակ գծին հանդիպելէ. առ այս հետեւեալ պատասխանները կ'ուստամ. նախ անկարելի է որ այս երկու ուղղահայեացին կեդրոնական զուգահեռական քաշուած մասին ուղղահայեացին ոտքը, նոյնպէս չ'ենք կրնար երկու զուգահեռականներուն զուգահեռական եղող այս գծին միւսը խոտորնակի հանդիպունել, քանզի եթէ միոյն հանդիպի, միւսոյն ալ պիտի հանդիպի, որոշ պատճառ մը չ'լինելով միոյն հանդիպելու ստանց միւսին, այսպէս հետզհետէ: Արդ մասերու բաժնումք այն ուղղահայեացն, յայնժամ կրնանք միեւնոյն կերպով եզրակացունել թէ որովհետեւ միոյն կը հանդիպի, միւսին ալ կը հան-

զիպի, քանզի աւելի պատճառ մը չի կայ որ մէկուն հանդիպի առանց միւսին, ահա այս կերպով կրնանք պատասխանել այդ առարկութեան: Կը մնար ապացուցանել այն թէ ի՞նչ հեռաւորութեամբ պիտի լինին այդ զուգահեռականները, այսինքն եթէ որ եւ է հեռաւորութեամբ ալ լինի այդ խոտորնակ գիծը պիտի հանդիպի ուղղահայեաց զուգահեռականին որ եւ է մէկ կէտին. վերջապէս, որովհետեւ երկու ուղղահայեացները որ իրարու զուգահեռական են, հետեւեալ սահմանին կը համապատասխանեն: Այսինքն զուգահեռական կ'ըսուին այն գծերն որ իրարու չ'են հանդիպեր. միեւնոյն մակարդակին մէջ քաջուած ըլլալով հանդերձ, որչափ ալ զանոնք երկնցնեմք: Ալ հիմա բոլոր նախադասութիւնները զիւրին է ապացուցանել, որք կը վերաբերին եռանկեանց անկեանց զուգահեռաց վրայ, ուրիշ տեսակ անկեանց վրայ, եւ այլն. վերջոյ, նաեւ զուգահեռականաց իրարմէ հաւասարապէս հեռու ըլլալու վրայ, եւ այլն: Կը մնայ հիմա ստուգել թէ ի՞նչ պարաբոլներ ալ կ'եղանական զուգահեռական կ'սն կոչուածն: Արդ երկու զուգահեռականաց հաւասարապէս ուղղահայեաց եղող գծին կէսէն ուղղահայեաց մը քաշենք. միեւնոյն զիրքի մէջ պիտի գտնուին վարի եւ կեղրոնական զուգահեռականները, կեղրոնական եւ վերի զուգահեռական է քանզի երկուքն ալ ուղղահայեաց եւ կեղրոնական գծին զուգահեռական են: Նմանապէս կեղրոնական գծին ուղղահայեացին հանդիպած կէտէն եւ անոր կէսէն քաջուած զուգահեռականներն ալ միեւնոյն յարաբերութեան մէջ գտնուին պիտոր, ահա այս կերպով խոտորնակ գծին իրր սկզբնակէտ համարուած գծին մին ՚ի զուգահեռականաց պիտի հանդիպի: Կը մտնենանք այն պարագային մեր ստաջարկութեան եւ ասով կը տեսնեմք՝ թէ ուղիղ գծէ զուգահեռող մի կէտէն միայն մէկ զուգահեռական կրնանք քաշել, այն զուգահեռականին, որով կ'ունենամք հիմա ապացոյցը յիշեալ նախադասութեան: Դալով անհունական հաշուոց ցոյց տուած միջոցներուն մէջ ու յետնագոյնը կայ որ Երբ ուղիղ զիծ մը երկու զուգահեռական զիծ կտրէ այն ստեղծ միեւնոյն կողմը եղող համընթաց անկիւնները հաւասար են:

Տէքթոն Դ. Սրահայէտն

ՍՏՈՒԳԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԲԱՌԱՐԱՆԸ (1)

Ողբացեալ Տէրվիչեան Հօր, Էմինեանի, Պարոնեան Սու-
քիաս Վարդապետի, Նորայրի եւ մասամբ իւրք Բարսեղեան Հ.
Սարգիս Վարդապետի բանասիրական ուսումնասիրութեանց քով
Արժանապատիւ Հիւնքեարպէյէնտի Հօր Ստուգարանական բա-
ռարանը կուգայ իրաւամբ զրաւել, չ'ըսեմ ամենամեծ, բայց սո-
չուշտ կարեւորագոյն տեղ մը:

Քննադատական ողին չ'է որ մղած է զմեզ խմբագրելու
ներկայ յօդուածը. այնպիսի մի բարձր գործի հետ չափուելու
հասակի մէջ չ'ենք. սակայն, մի կողմանէ՝ բանասիրութեան
համար մեր ունեցած սէրը—որ զմեզ քիչ չատ հետամուտ ըրած
է զիստութեանս վրայ ծանօթութիւններ ստանալու, եւ միւս կող-
մանէ՝ ալ՝ այդ բաղմարդիւն Քահանային հետութիւնն մի անգամ
եւս 'ի հանդէս բերելու պատիւն ունեցողներու մասնակցելու
տենչն՝ զրգեցին զմեզ հակիրճ տեսութիւն մ'ընելու բառարա-
նիս վրայ:

Իրաւ է թէ, 'ի մէջ այլոց, Փէթէրման, Ֆրիտրիք Միւլլէր,
Լակարտ, Հիւպլման, Պիւկկէ եւ Փրօֆէսէօր Մար շատ մը հայ-
կական բառեր քննած եւ ուսումնասիրած են. սակայն, ասոնց
ամենուն նախաձեռնութիւնը պիտի տանք Պալատցի Դէորդ Դըպ-
րին (2) եւ Նոյնպէս Նոր Հայկազնեան բառարանին, նա մանու-
ւանդ առաջնոյն, վասն զի, ընդհանրապէս խօսելով, հայկական
բառերու ուրիշ լեզուի հետ բաղդատման սկզբնաւորութիւնը
ծագումն առած է մեր մէջը Դէորդ Դպրէն, ինչպէս որ արդէն
չատ իրաւամբ ըսած է Պ. Աբրահամ Ոյվազեան այն բաղմերախտ
անձին վրայ զրած կենսագրութեանը մէջ:

Դէորդ դպրին իւր տեսակին մէջ եւ ժամանակին բաղդատ-
մամբ թանկագին կոչուելու արժանի երկին եւ վերոյիշեալ Հայ
բանասիրաց աշխատութեանց քով՝ յոյժ շահազրգիւ գործ մը կը
հանդիսանայ մեզ Տէր Յովհաննէս Քահանային Ստուգարանա-

(1) Ստուգարանական Բառարան Հայ լեզուի, Տպագրութիւն
Պալատցի, 1894.

(2) Դիպրայն է որ Հեռնէարպէյէնտի Նօր Բառարանը՝ Է-ր որը-
նա գրութեան լեռանակէն շատ ատեն չ'արեւել տեսած գործ մ'է:

կան բառարանը, եւ այս ալ հետեւեալ երեք պատճառներուն համար զորս պիտի ջանանք մի առ մի ցուցնել:

Ա. — Միւսիւ Հիւպչման, որ արդէն հայ լեզուին մէջ գտնուած սեմական եւ յունական բառերը նշանակած է՝ — որ Հանդէս Ամսօրէի միջոցաւ թարգմանարար մեղընծայուած է, — հետամուտ է եղեր նաեւ հայ լեզուին մէջ գտնուած պարսկերէն բառերուն ցանկը եւ ստուգարանութիւնը հրատարակել: Մենք չը գիտենք թէ այդ են այն պարսկահայ բառերը զորս Միւսիւ Հիւպչման ուսումնասիրած է. բայց կրնանք այժմէն բոլ թէ Տէր Յովնանէս Հիւնքեարպէյէնաւի առաջնութիւն (3) ունեցած է շատ մը պարսկական բառերը նշանակելու մասին որոնցմէ են Դաշտ, Դաշտան, Դաշտանիկ, Տաշտ, Դաստակ, Դաստիարակ, եւայլն, բառերը:

Իսկ յունական բառերու մասին զարձեւալ առաջնութիւնը Հիւնքեարպէյէնաւի Հօրն է. ինչպէս Կղմխար, Պանդոկ, Հեթանոս, Զոպայ, Կորիւն, Պոզոտայ, եւայլն:

Բ. — Ֆրեւորիք Միւլլէր՝ Հիւպչմանի սեմական բառերու սկսկաւոր քննութեամբ է, եւ սակայն խոստովանելու ենք որ այս բառերու մեծագոյն մասին առաջնութիւնը զարձեւալ մեր Տէր Հօրն է, ինչպէս Կարմիր, Հարիկ, Պատիժ, Պատահար, Քահա՛նայ, եւայլն:

Գ. — Իբրեւ է թէ ձեռնհաս անձինք ոմանք կատարեալ զործ մը չեն նկատեր Տէր Հիւնքեարպէյէնաւանի բառարանը. այնու համար նախ՝ թէ սա կը պարունակէ շատ մը երեւակաւ յակամ ստուգարանութիւններ:

Եւ երկրորդ թէ Յարպոյ հեղինակը չ'է հետեւած այժմ ընդունուած լեզուաքննական ընդհանուր օրինաց: Այսու հանդերձ Արժանապատիւ Հայրը իւր այդ վիճակին մէջ այնպիսի գիւտեր ունի՝ որք խիստ անակնկալ ըլլալով հանդերձ՝ մեծ ծառայութիւն մատուցած են մեր լեզուին եւ միշտ յարգանքը եւ զարմացմամբ պիտի յիշուին, ինչպէս որ շատ ընտիր են հետեւեալ բառերուն ստուգարանութիւններն որ պատիւ կը բերեն իրեն. Կողմ, Յոլք, Մարգարէ, Որդոտայ, Մաղղմայ, Դարաստան, Անառա, Դատ, Փշախան, Դանձ, Բաստարան, Սեաւ, Կոյր, Մաքառիմ, Մնամ, Մոլոշ, Պնակ, Պնակիտ, Շուրթն, Կանաչ, Յարմարիմ, Կեղեւ, Քուն՝ յորմէ Քունիմ, Գուն զործեմ, Գիշեր,

(3) Պարսկահայ Բառարան (1826).

Արզ, Յարդարեմ, Արդար, Հորդեմ, Յորդորեմ, Պարէն, Հիւսպատոս, Թուր, Դնեմ, Աքսորանք, Կերպաս, Պապաջեմ, Պրակք, Տամ, Մամնեմ, Դան, Սէր, Նաւակատիք, Կտակ, Կտակարան, Վաչկատուն, Բարեկենդան, Տարր, Ոմն, Ներկ, Տապակ, Յունապ, Սադրեմ, Թակոյկ, Ջանդակ, Որիզ, Կամար, Բրինձ, Գըմբէթ, Կղպել, Պայտառ, Պարեմ, Աղիւս. Բիթ, Եփեմ, Տրուպ, Կանթեղ, Ճակատ, Դենջակ, Մովպետ, Կատասյ, Ճրագ, Պատգամ, Դարպաս, Վիզ, Աւազան, Ալիւր, Պտակ, Խոստովանութիւն, Անդամ, Ասանջականութիւն, Մխրճիմ, Սեղան, Պառաւ, Մաշ, Ժխոր, Ամ, Դար, Ճամարտակ, Կուժ, Կոր, Բոյլ, Սոխ, Վրէպ, Մաշիմ, Ջօր, Յաւէտ, Քղամիտ, Սահման, Վարունգ, Կրտակ, Վթարունն, Կապեմ, Շուշան, Լապտեր, Հեթում, Որթ, Սպունգ, Որիշ. Հրահանգ, Բորտորիտ, Ճաշակ, Թոնիր, Ճերմակ (ձի), Որոտամ, Քրքում, Յովազ, Փետուր, Նոճի, Փայլալեմ, Կոնք, Համոզեմ, Արջ, Հանճար, Մարդակ, Հրահատ, Դաշոյն, Օշաբակ, Կոկոն, Աղաղակ, Փքին, Որբան, Նօթճիմ, Ճանաչեմ, Կաղամբ, Երնջակ, Փերեզակ, Ուռական, Կրպակ, Սակուր, Պարզ, Ջրահ, Ջրահանք, Սպանդ, Սպանանեմ, Հրոս, Պարուրեմ, Կեղեւ, Հրեշտակ, Կնճիթն, Դրոհ, Պատրաստ, Կապոյտ, Ճոտ, Ճարտար, Կրկէս, Ապիրատ, Փաղաքուշ, Ծին, Բամբասեմ, Հազիւ, Պոռնիկ, Երամ, Ամբոխ, Առու, Թակարդ, Նեոն, Շիտակ, Առողանեմ, Թոմիւն, Արուգ, Ասեմ, Շաղ, եւ այլն:

Կան նաեւ կարգ մը բառեր որոնց ստուգաբանութիւնը թէպէտ ճշմարտանման բայց հետազօտելի է, օրինակի համար Դանդաղ, Այո, Հաւակ, Շամշտութիւն, Ռահվիրայ, Արշալոյս, Ատրճանակ, Նանիր, Թրուշայ, Խարբուզ, Դանդաղեմ, եւ զիւր կարգ մը բառեր:

Վերջապէս չ'ենք վարանիր ըսելու թէ Արժանապատիւ Հիւնքեարպէյէնտի Հօր այս բազմամեայ քրանաթոր աշխատութեան պտուղը, զոր վերջապէս ձեռքերնիս ունենալու բարեբաղդութիւնը ունինք այսօր, մեր հայկական բանասիրութեան պատիւ բերելու գործ մ'է, անշուշտ Հ. Տէրվիշեանի նախալեզու անուն հռչակաւոր երկէն ետքը:

Յ. Ունճեան

Կրօնական Խորհրդածութիւնք

ՊԼԱՏՈՆԻ ԵՐԱԶՆ

Պլատոն իր հինցած օրերուն մէջ՝ կ'ախորժէր Սոկրատայ իր վարդապետին նման՝ աշակերտները չուրջն առած՝ դիտութեամբ եւ առաքինութեամբ կրթել զանոնք. մանաւանդ ամենէն առողջ դեռատիքն։ Օր մը անոնցմէ երկուքն միասին առած սկսաւ քաղաքէն հեռանալ քիչ մը . չոգէն նեղուելով ըստիպեցաւ հովանուտ տեղ մը կանդ առնուլ. խնկաւէտ բուրու մըն կը ծխէր ծառերէն, Դեմետրի աւերակ դարձած տաճարին մօտ, դաշտի մը վրայ։ Ճպուանց շփնչն եւ Իլիսոս գետակին շշիւնն միայն կը լսուէր։ Քանի մը վայրկեան լուռ կեցան երեքն ալ, Կրիախա այսպէս սկսաւ իր խօսքն։

Կրիտիաւ. — Պլատոն, ոչ միայն աշխարհիս ոգւոյն եւ իրաց սկզբան վրայ հաստատ դադափար եւ որոշ միտք չունիս դու կարծեմ, այլ նաեւ մարդկային հոգւոյն եւ ազատ կամաց վրայ։ Էի մը լինչ ըլլալն կարեւոր չէ ինձ, էակին վրայ ինչպէս խորհելու է, հոգ չէ չատ. այս մասամբ իմաստակներու եւ քու իսկ անձիդ վրայ կրնաս խնտալ դու, բառ բառի վրայ դնել ու խաղալ, իմաստներ ու պատճառաբանութիւններ չինել, իրարու հետ անյարիր կերպով կարկատել, միով միւսն ջրել, հակասել, հետեւութիւններ հանել, որով ընդունել թէ մերժել քու սկզբունքդ։

Ես իմ էակ ըլլալուս եւ էութեանս համոզուած եմ, վկայ չեմ ուզեր, բայց կ'ուզեմ դիտնալ իմ էութեանս լինչ ըլլալն եւ լինչ վերջ ունենալն։ Ահա իմ ցանկացածս. բայց քու պատասխաններդ զիս չեն գոհացուներ, վասն զի չհամաձայնած կ'ըսկսին հակառակելի։ Գէթ պարզ եւ պայծառ խօսէիր՝ վարդապետութիւնդ եւ դադափարդ կ'ըմբռնէի։ Ամեն խօսք սքանչանօք կ'ըսկսին, բայց վերջը նոյնպէս չէ. չատ անգամ ալ ընդհատեալ է կարծես, կտրատած։ Փառաւոր տաճարի մը նմանցուցած եմ վարդապետութիւնդ. զրոքն կատարեալ է, ներսը՝ ոչ սեղան կայ ոչ արձան մը. ո՞ր աստուածոյն, չգիտցուիր։ Եթէ արձանադրութեանցդ նայիմ՝ չատ աստուածներու նուիրական կը զըտ-

նեմ, բարին եւ չարն միասին: Դուռնս չատ փափկաչէն չէ, թեթեւ խօսքերով՝ բանաստեղծութեամբ բան չեմ հասկընար, սայծառ խօսքն՝ զեղեցիկ օրինակէ աւելի է ինձ: Եթէ համարձակ համարիս խօսքս՝ համարձակ կրկնէ ինձ՝ եթէ Պղատոն իմաստասէր մ'է թէ երազող բանաստեղծ, Դու զիս իմաստակներու մէջէն խլեցիր, անոնց ստուծիւններէն աղատեցիր, ուրեմն ցոյց տուր ինձ ճշմարտութիւնն: ասլա թէ ոչ չգիտնալդ խոստովանէ:

Պղատոն. — Սիրելի Կրիտիաս, խօսակցութեան արուեստին համար մինչեւ այսօր յանօգո՞ւտս խօսեցայ ուրեմն քեզ հետ. ճիշդ առաջին աւուր վիճակիդ մէջ ես զեռ եւս: Այն ճարտար ձեւերն եւ դարձուածքն՝ որով մոլորեալ մարդու մը սիրտը կը յանկուցանեմք մեզ՝ առանց իր եսերելի վիճակն ցոյց տալու, դու չես ուզեր զիտնալ, կ'արհամարհես: Չէ՞ր կարօղ ուրեմն այս կամ որ եւ է ուրիշ խնդիր մը՝ այսպէս ուղղել ինձի. — «Նոյն իրին վրայ՝ Պղատոն՝ նոյն բանն լաւ է ըսել միշտ, թէ ոչ՝ ուրիշ»: Այն ատեն սլիտի ըսէի՝ քեզ՝ Նոյն բանն: Դու կամայ կամայ քու հարցումներդ ուղղելով կարգաւ՝ կ'ըստիս պէր զիս խոստովանել՝ թէ կան կարգ մը մարդիկ որոց խօսքն հակասական են, որով պարտաւ եւ անարդանք ընդունելու արժանիք. Պղատոն այդ կարգէն է, որով պարտաւանաց եւ անարդանաց արժանի, ոչ միայն Աթենացւոյ՝ այլ ամբողջ Յունաց երեսէն: Ի՞նչ կ'ըսես Կրիտիաս, եթէ հարցունել չես ուզեր՝ պատասխանել յանձն կ'առնո՞ւս. կը հաւանելս ըսածիս: — Կրիտիաս հաւանել պատասխանեց:

Ի՞նչ կ'ըսես, չարունակեց Պղատոն, երբ իմաստութեան կամ իմաստասիրութեան որ եւ է մասի վրայ զրել ուզես՝ մի միայն քու քաղաքիդ եւ քու ժամանակակից մարդիկն աչքիդ առաջ կը բերես՝ թէ բոլոր աշխարհիս քաղաքներուն եւ բոլոր ժամանակաց մարդիկն:

Կրիտիաս. — Պղատոն, իրաւ է. եթէ Աթենացւոյ պարտաւաշաճ իմաստութիւնն միայն ընդունինք՝ ոչ ինչ բան է. իրաւամբ է խօսքդ. ճշմարտութիւնն մէկ մարդու կամ մէկ քաղքի համար չէ միայն օգտակար, այլ բոլոր մարդկութեան: Ուստի՝ ամբողջ մարդկութիւնն խորհելու է՝ անցեալն եւ ապառնին, մենք որ ներկայ եմք:

Պղատոն. — Չգուշացիր Կրիտիաս, հարցմանս միայն պատասխան տուր. մի՞ աճապարեք, վասն զի ամեն բան չըսած՝

չես կրնար գուշակել ըսելիքս: Կը յիշե՞ս, հիմակ խոստովանեցար՝ թէ սրամիտ չես, այսպէս չուտ կը մոռնաս ըսածդ: Միթէ քանի մը խօսք՝ անաղին ճշմարտութիւններ կրնան բացատրել: Կրիտիաս. — Բնաւ մոռցած չեմ ըսածս, այլ ընդհակառակն խօսքի տկարութիւնն զիս կ'ըստիպէ խորհրդով վարիլ: Վասն զի խօսքը պարզ չէ, պայծառ չէ, որոշ չէ: Կարծեմ թէ խօսքով մեր խորհուրդն բացատրել՝ պարզել չէ ինդիրն, այլ խառնակել, կնճռոտել:

Պղատոն. — Ինչո՞ւ Կրիտիաս՝ այսպէս չուտ չուտ կը վրձուես. մեծ մեծ ինդիրներ են ատոնք, շտապաւ չքննուիր: Իրաւ է, կ'ըմբռնեմ հիմակ՝ թէ ինչո՞ւ իմ աշակերտներս եւ Աթենաացիք կրկնօղ քննադատող են ըսածներուս. ես չեմ եղբր պատճառն. այլ մարդկային լեզուի տկարութիւնն. այդ անկարօզ լեզուն է երկիւնդկողն զմեզ: Այլ՝ Կրիտիաս՝ անշուշտ կը համաձայնիս ինձ՝ թէ այդ լեզուն օրէ օր կրնայ ուղղիլ. կը յուսամ թէ ոչ:

Կրիտիաս. — Ոչ, Պղատոն: Իմաստուն մը կամ հռետոր՝ որ կարենայ խօսքն խորհրդոյ հաւասար բերել, բժիշկ մ'է, որ ՚ի ծնէ կուրին աչքն լուսանման արատեսութեան կարգն կը դասէ:

Պղատոն. — Յայտնապէս. եթէ այդ ուղղութիւնն կատարուած չէ ցարդ՝ դու չես պատասխանատու. քու իւրաքանչիւր բառդ եւ մէն մի օրինակդ՝ կատարելապէս քու ներքին խորհրդոյդ պատկերացումն է: Դատաստանդ ուղիղ է, խօսքդ ճշմարտութիւն: Սակայն ծանր է ինձ լսել զայդ, վասն զի յախուռն է. ոչ միայն ժամանակիս ամեն մարդոց՝ այլ եւ ապագանայց վրայ կը տարածուի այդ խորհուրդը: Եթէ այս օր իմ աշակերտներս եւ ժամանակակից մարդիկ՝ խօսքերս միթիւն եւ հակասական կը կարծեն, հազար՝ երկու հազար տարի վերջը եկողներն ի՞նչ պիտի ըսեն: Այդչափ ժամանակի մէջ քանի քանի իմաստասէրք՝ ըստիկամ կամ չարակամ՝ պիտի պրպտեն կրկանն իմ վարդապետութիւններս. եթէ մարդկային լեզուն՝ ինչպէս ըսիր Կրիտիաս՝ փոխանակ պարզելու եւ բացատրելու մտածմունքն՝ աւելի կը լսճողեն, ինչպէս պիտի հասկանան ըսածներս, իրենք ինչպէս պիտի բացատրեն:

Պիտի կարենան արդեօք իմ ըսածիս մէջէն պիտութիւնն կարծիքէն զանաղանել. պիտի յաջողին ճանչնալ Պղատոնի հաւատացածն՝ եւ ենթադրածէն զատել, հաստատն երեւակայականէն

որոշելու Ապագայ մարդիկ պիտի հասու ըլլան այդ լեզուին՝ զոր
այսօրուան Աթենացիին կը հասկընայ եւ որոնց ամեն բան պարզ
պարզ չէ պիտոյ ըսելու Ո՛րչափ տարբեր է մեր բարբառն մնաց-
եալ Յոյներէն, որչափ տարբեր օտար ազգերէն. դարեր յետոյ
եկող իմաստասէրն՝ երբ քանի մը հալած մաշած հատուկոտոր
ձեռք բերէ մեր գրուածքէն, ինչպէս պիտի մեկնէ. — ինչ-
պէս որ մենք այսօր ժողովրդական աւանդութիւն մը կը հե-
տազօտենք եւ եղիպական հին մեհենագիր գաղտնիք մը կը
խարխափենք. Ո՛վ այն ատեն զմեզ անոնց հակառակ ըմբռնմանց
դէմ պիտի պաշտպանէ. Կրիտիաս, կը կարծեմ թէ այսօր հին
իմաստնոց կարծիքն այնչափ եռանդով պաշտպանուին ինչպէս ի-
րենց կենդանութեան ժամանակ. Թաղէս եւ Պիւթագոր ինչպէս
կրնան պաշտպանել իրենք զիրենք այսօր. Ո՛հ, որչափ փափա-
քելի է որ այն ապագայ օրերուն մէջ՝ որոնք կը խռովեն իմ
սիրտս՝ մեկնիչ մը ծնանէր, ոչ եթէ բանիբուն՝ այլ բարեացակամ.
որ փոխանակ իմ խօսքերս մանր մանր ջարդելու եւ համաձայ-
նութիւն խնդրելու անոնց մէջ՝ իմ վարդապետութեանս ամբող-
ջութիւնն միանգամայն ներդաշնակ կարգաւ ծաւալէր. եթէ
այնպիսի մարդ մը՝ այսչափ բարեացակամ սիրոյ հետ եռանդուն
ոգի եւ սրատես աչք ունենար, բլիւր շնորհ աստուածներու,
վասն զի այդ մարդոյն հողին իմոյս հետ հաղորդ եւ նովիմբ
օժտեալ պիտի ըլլայ. կը հաւատամ թէ կարող է գերազանցել զիս
այդ մարդն. եւ եթէ ճշմարտութեան հաւատարիմ է, հաւատա-
րիմ պիտի մնայ նաեւ Պղատոնի:

(Շարալարելի)

Ս. Վ. Ն.

ՊՈՒԿՈՅԻ ԵՐԻՑՈՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱԲԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն) (*)

Օգոստինոս Աստուծոյ հետեւ թէ որ երջանկութիւնը չղրանար, դէթ աղատութիւնը, այն գեղեցկատեսիլ եւ լուսափայլ երեւոյթն է, որն որ երիտասարդ հոգեքը զիւրութեամբ կը մոլորեցընէ, բայց խարուած ըլլալին ալ միանգամայն կ'իմացընէ, «կը կարծէի որ աղատ էի, կ'ըսէ, եւ չէի տեսնար ողորմելիս, որ գերութեան շղթայներս հետս կը կրէի: Խաբեբայ աղատութիւնս դործածելով՝ զլսուս վրայ ծանրակիր երկըթէ կշիռներ կը կուտէի, որոնց տակ չէի կրնար չարժիլ, եւ ամէն օր իմ խստամբակ կամեցողութիւնս նորանոր կրկնապատիկ կապերով կը կաշկանդէի»:

«Ահաւասիկ այս է, կ'ըսէ Պօփե, մեծին Օգոստինոսի գերութիւնը, երբ տակաւին աշխարհքիս ապստամբ անձանց աղատութիւնը կը վայլէ»:

Այնպիսի ժամանակները Օգոստինոս չատ անգամ աղօթքի կը դիմէ. կաշկանդուած թեւերը դէպ ի երկինք կը վերցնէ, առաքինութիւն կը խնդրէ. բայց միանգամայն կը վախնայ, կը զողայ որ չըլլայ թէ չուտ մը աղօթքն ընդունելի ըլլայ. կ'ըսէր Աստուծոյ՝ ըրէ՛ զիս ողջախոհ եւ զգաստ, եւ նոյն ընդ նոյն կամայով մը կ'աւելցընէր. ո՛չ հիմա, ո՛չ հիմա. եւ այս կերպով յանցաւոր եւ թշուառ, որովհետեւ կը վախնայ թէ՛ կորսուելէն եւ թէ՛ բռնկուելէն, կ'զղայ որ իւր տխրութեանցը հետ ասպա-

(*) Տե՛ս Պօփե Ե. Տաբէ Բէ- 19:

կանութեան բռն ալ՝ որուն տակ կը հեծէ, ամէն վայրկեան կը ծանրանայ:

Ահա այս է տանը վեց տարեկան հասակին մէջ Օգոստինոսի տխուր վիճակը: Երեք կամ չորս տարուան մէջ Սրբուհի Մանի-
զայի աշխատութիւնը տակն ու վրայ եղած է. եւ կրնայինք
զարմանալ այսպիսի խանդարման վրայ թէ որ պատճառները
յայտնի չտեսնուէին. հօր մը կրօնական անտարբերութիւնը, որն
որ մինչեւ այն ժամանակ հեթանոս, իւր որդւոյն անմեղու-
թեանն եւ բարուցը վրայօք փոյթ չունէր. կը բաւէր իրեն որ
ուսմանցը մէջ յաջողակ եւ ճարտատան ելլէ: Վարժապետներուն
անխոհեմութիւնը, որոնք արծարծելու կը ջանան սոսկ Օգոս-
տինոսի զբաղականութիւնը եւ երեւակայութիւնը, եւ հոգ չու-
նին զարգացնելու այն վտանգաւոր կարողութեանցը հետ բա-
նաւորութեան խղճի եւ կրօնքին հաւատարակչիւ գաղափար-
ները: Վնասակար գիրքերու ընթերցմունքը, եւ ալ աւելի վնա-
սակար թատրոններ յաճախելը. յանցաւոր մտերմութիւնները,
եւ վերջապէս ամէն տեսակ կրօնական օգնութեան պակասու-
թիւնը այնպիսի հատակի մը մէջ յորում երթաւորը պատանի
մը զուրկ պէտք չէ մնալ. եւ այս կ'ըսենք ոչ պարսաւելու հա-
մար՝ այլ խղճալու համար այն բարեպաշտ մայրը, որն որ ան-
հաւատի մը հետ ամուսնանալով, չկրնար կատարեալորովու
զածին պէս իւր որդւոյն կրթութիւնը, եւ շատ անգամ իւր էր-
կանը բռնական կամեցողութեան առջին զիջանելու կը հար-
կադրի: Ոչ մկրտութիւն, ոչ զրոյժ, ոչ խոտաւորմանութիւն, ոչ
սուրբ հաղորդութիւն այնպիսի վտանգաւոր հատակի մը մէջ,
յորում հոգւոյն կիրքերն արթննալով, կամ առիթ պիտի ըլլան
կատարեալ մեծութեան եւ փառաւոր սրակաց թէ որ զսպուին,
կամ ընդհակառակն անոնցմէ յաղթուելով՝ պիտի նուաճուայն-
նեն, խռովեն եւ խորին անդունդներու մէջ պիտի դահալիթեն
զինքը: Ահա այս չափս անտարակոյս բաւական է հասկըցնելու
համար սրբուհի Մանիզայի աշխատութեանց թէ անօգուտ ըլլա-
լուն, եւ թէ միանգամայն այնչափ հոգ ու խնամքով ձեռք զար-
կած գործողութեան քիչ ատեն տեսելուն պատճառը: Բայց չկար-
ծենք որ այն գործողութիւնը բոլորովին կորսուած ըլլայ իւր
որդւոյն սրտին մէջ. որովհետեւ այն որ Աստուած եւ քրիստոն-
եայ մայր մը տղու մը հոգւոյն մէջ կը զրոյժեն՝ այնչափ շուտով
չիճմաւոր. թէ որ երբեմն կիրքերու խորշակը խղճին սուրբ բո-
ցոյն վրայէն անցնի, կը մեղմացնէ զայն, բայց բոլորովին մա-

րնը գրեթէ անկարելի է, երբ քրիստոնեայ մայր մըն է զայն վառողը:

Նոյն ատենները Պատրիկոս դէպ ի կրօնք եւ Եկեղեցի քայլ մը կ'առնու, իրբեւ թէ ասով Աստուած՝ որ կը հսկէր իւր բարեգլխութեամբ թէ որդւոյն եւ թէ մօրը վրայ՝ ուղենայ միտութարեւ զՄոնիզա, եւ հասնիլ Օգոստինոսին օգնութեան՝ նոյն իսկ իւր հօրը բարի օրինակովը:

Տասնը եօթը տարիէ ի վեր Պատրիկոս Արքուհի Մոնիզայի հետ կ'արգուած է, այն ատենը եօթը տարուան մէջ՝ հարսը օր մը անցուցած չէ առանց ճգնելու անհուն ընտրողութեամբ մը իւր ամուսնոյն գարծին համար, ի պործ դրած է այն քաղցրութիւնը, այն համբերութիւնը եւ այն հիանալի ճարտարամտութիւնը, որ մի միայն ճշմարիտ քրիստոնեայ մայրերու սեփական է: Բիշ խօսած է, հակաճառութեան մօտ չէ երբէք իրեն հետ, շատ սիրած եւ միշտ աղօթած է: Արդէն կը սկսի նշմարել ի հեռուստ անոր գարծի ժամանակը՝ որ միշտ համբերել զխոցող ներուն նպաստաւոր է, իրեն օգնութեան կը հասնի. կիրքերը հանդարտելով՝ Պատրիկոս կը սկսի զգալ կռապաշտութեան ընդունալնութիւնը, եւ մի եւ նոյն ատեն կը չնչէ իւր սուրբ հարսին արտէն բխած Յիսուսի Բրիտտոսի անուշ հոտերը: Երկայն ժամանակ դէմ դրած է, եւ ի ներքուստ երզուընցած է որ անձնատուր չըլլայ: Աւելի երկայն ժամանակ ալ անտողդ եւ անուրոշ վիճակի մը մէջ կը տատանի, կարծես թէ իւր խղճին ձայնին մօտիկ զնելու պատրաստ է. բայց վաղ ընդ փոյթ միտքը կը փոխէ, երկրորդ օրուան կամ ապաղային կը ձգէ. եւ այս երկբայութեանց մէջ մեծ զգուշութիւն կ'ընէ որպէս զի չըլլայ թէ արքունին իւր վիճակը զուշակէ: Բայց սա արդէն ամէն բան կը զուշակէ, եւ լուռ կը կենայ. աղօթքները միայն կը կրկնապատկէ: Վերջապէս շնորհքը յաղթելով՝ Պատրիկոս կուգայ կը յայտնէ իւր բարեպաշտ կողակցին հեթանոսութիւնն ուրաշնալու համար ունեցած փափաքը: Ո՛հ երեւակայեցէք արքունի Մոնիզայի ուրախութիւնը. Բիշ ցնծութիւն, Բիշ հրճուանք իրեն համար՝ լսելով որ իւր սիրելի ամուսինն քրիստոնէութիւնը կ'ընդգրկէ ճիշդ այնպիսի ժամանակ մը՝ յորում Օգոստինոս իւր տասըվեց տարեկան հասակին մէջ աւելի զգօն եւ ազդու պաշտպանութեան եւ հսկողութեան կարօտութիւն ունի: Բոլոր սերտով շնորհակալ կ'ըլլայ Աստուծոյ, եւ արտասուօք կը խնդրէ որպէս զի Պատրիկոսի այս փափաքը չօրացընէ, եւ միանդա-

մայն փութացնէ այն օրը յորում զինքը երախայից թուոյն մէջ պիտի տեսնայ:

Երախայութիւնն այն ատեն քրիստոնէութեան նորնծա-
յութիւնը կը սեպուէր. պատանին սուրբ մկրտութեամբ հաւա-
տացելոց կարգը զատուելէն տուաջ, մանաւանդ այնպիսի ժամա-
նակ մը յորում հեթանոսութիւնը տակաւին զլուխը բարձրա-
ցուցած էր, եւ ուրացութենէ կը վախցուէր, Եկեղեցւոյ զուռ
ժամանակ մը կը ձգուէր, որպէս զի փորձուի եւ հասկցուի թէ
յօժար եւ ազատ կամօքը Եկեղեցին մտնալ կը ցանկայ, եւ նոյն
ատենը սորվեր ուղղափառութեան մեծ պարտաւորութիւնները:
Այն առաջին քայլը ընելու համար՝ Պատրիկոս որոշեալ օր մը
Եկեղեցին կ'երթայ հրապարակաւ. հրաժարելու հեթանոսութենէ,
եւ տալու քրիստոնէական հաւատոյ դաւանութիւնը: Մոնիզա
իրեն հետ կ'երթայ լի ցնծութեամբ, Օգոստինոս ալ ետեւէն:
Այս նշանաւոր դէպքը կ'երևի թէ տեղի ունեցաւ 370ին Մեծ
պահոց սկիզբը:

Սուրբ սեղանին առջին հասնելով՝ Պատրիկոս ծունկ կը
չոքի, զլուխը կը ծռէ, մինչդեռ եպիսկոպոսը ձեռնադրութիւնը
կը կատարէ, եւ կ'աղօթէ առ Աստուած՝ ընդունելու զանկա
խու որդւոց թուոյն մէջ: Նոյն ատենը կ'ընդունի ճակտին վրայ
սուրբ խաչին նշանը, որպէս զի սուրբ Եկեղեցւոյն անդամ սկսի
ըլլալ Փրկչին չարչարանքները յարգելով, եւ վերջապէս կը զըր-
ուի շրթանքը վրայ օրհնեալ աղ, նշան քրիստոնէի սրտին անա-
պականութեան, զորն որ այնուհետեւ պիտի կրէ: Նոյն օրը
Պատրիկոսի անունը Եկեղեցւոյն գրոց մէջ արձանագրուելով
երախայից դասը կը մտնայ:

Թէ որ Պատրիկոս հաւատոյ այս առաջին քայլը առնելէն
վերջը, միտքը դրած ըլլայ անմիջապէս երկրորդ քայլն ալ առ-
նելու, այսինքն երախայութեան զանազան աստիճանները ան-
յապաղ անցնելով մերձակայ զատկական հանդիսաւորութեանց
մկրտութիւնն ընդունելու, ալ այն ժամանակ Մոնիզայի երջան-
կութեան բան մը պիտի չպակսի. բայց Պատրիկոսի միտքը այն
չըլլար:

(Շարունակելի)

ԱՌ ԶԵՌՆ

Բ Ա Ռ Ա Գ Ի Ր Ք

ՂԱՏԻՆԵՐԷՆ—ՀԱՅՆԵՐԷՆ

Ի ՊԷՏԱ ԴՊՐՈՅԱՑ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ

Տ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ . ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՅԻՉ ՀԱՅՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՅՈՒՐԲԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՅԻ
ԵՒ Ի ՀՈՌՎԱՐԷԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱՆՈՅԻ

Ի ՀՈՌՎԱՐ

Ի ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Ս . ԺՈՂՈՎՈՅ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱԻԱՏՈՅ

1893 — ՌԵԽԲ

ՊԱՏԿԵՐ տասն է հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
քղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանդիչը թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , եւ շիւ վողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենազն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1